

آثار ذکر در سازندگی روحی و اخلاقی

یکی از زیباترین جلوه های ارتباط عاشقانه با خدا و اساسی ترین راه های سیر و سلوک ، ذکر است؛ یعنی مترم بودن زبان و قلب انسان به اسماء حسنی الهی و شاداب نگه داشتن گل روح در زیرباران یاد حق.

ذکر خدا، از یاد بردن هستی محدود خویش در رهگذر یاد اسمای الهی است و تداوم و استمرار آن زنگار گناهان را از روی دل می زداید؛ زیرا غفلت و فراموشی حق تعالی ، ساخت دل را مکتور می کند.

ذکر خدا ارتباط معنوی عبد سالک با ربّ مالک است و این انسان است که نباید خود را وقف زندگی مادی کند و مقصد را در خود و دنیای خود محدود سازد، بلکه باید خود را برای سفر پرفراز و نشیب ابديت آماده و مهیا کند.

در مجموع ذکر خداوند آثار و ثمرات اعجاب آور و باشکوهی دارد که هر یک از آنها در سازندگی روحی و اخلاقی انسان تأثیر به سزایی دارد. این آثار عبارتند از:

1- یاد خدا نسبت به بنده

اولین اثر یاد خدا این است که خدای متعال نیز انسان را یاد می کند. «مرا یاد کنید تا شمارا یادکنم». از اینکه در این آیه شریفه یاد خداوند متعال ، منوط به یادکردن بنده شمرده شده است، يك نکته دقیق فهمیده می شود و آن عبارت است از تصور دونوع ذکر از طرف خدا؛ الف : ذکر عامّ ب: ذکر خاصّ.

ذکر عامّ عبارت از هدایت عام الهی است که شامل تمام موجودات می باشد و اختصاص به گروه خاصی ندارد و شاهد آن آثار ذکر عام الهی در پهنه گیتی می باشد. و آن اعطای مواهب و عطایای گوناگون خداوند به تمام ممکنات می باشد و این یاد همگانی که فیض مستمر الهی است ، هرگز قطع نمی شود. اما ذکر خاص به بندگان خاص و ذاکر تعلق دارد و يك نوع توجه و لطف از جانب خداوند متعال.

2- روشنی دل

خداوند؛ ذکر خویش را موجب نورانی شدن و بیداری دل ها می داند. مردن دل و افسردگی از هولناک ترین سیه روزی هاست.

یکی از موثرترین عوامل علاج مرگ دل و احیای دوباره آن، پناه بردن به ذکر خداست؛ ذکر حق نور است و مداومت در آن ، قلب را از تاریکی و ناامیدی و قساوت نجات می دهد؛ شفافیت و لطافت و درک و شور و عشق به آن می بخشد و گرمی و تپش و نشاط تازه در آن می دمَد.

3- آرامش قلب

سومین اثری که برای یاد خدا بیان می شود آرامش دل آدمی است. به تعبیر قرآن طمأنینه و سکون قلب از جمله آثار مستقیم یاد خداست. کسانی که ایمان آورده اند و دل هایشان به یاد خداست، بدانید تنها با یاد خدا دل ها آرام می گیرد.

یاد خدا داروی معنوی اضطراب و افسردگی است که از نظر روانشناسی علل آن ترس، آینده مبهم، نگرانی از شکست خوردن ، ترس از بیماری ها و نگرانی از عوامل طبیعی می باشد. قرآن مجید تنها نسخه شفابخش اضطراب را یاد خدا می داند و تنها پاسخ ندای فطرت را ذکر خدا می بیند. ولی مقصود ذکر قلبی است نه ذکر زبانی؛ زیرا قرآن کریم آن ذکر زبانی را که با ذکر قلبی همراه نیست ، ممدوح نمی شمارد بلکه مذموم می داند. در باره نماز می فرماید: «نماز را با یاد من اقامه کن». و در سوره ماعون می فرماید: «وای برنامه رازرانی که از نمازشان غافل اند.» معلوم می شود اگر کسی نماز بخواند، هر چند که ذکر خدا برزبان جاری است ولی غافل باشد و نداند چه می گوید ، کارش زار است.

4- خشیت و ترس از خدا

از جمله آثار یاد خدا برای مومنان ، خداترسی و خشیت می باشد. قرآن در این زمینه می فرماید: «تنها مومنان هستند که هرگاه یاد خدا به میان آید، دل هایشان ترسان شود».

5- بصیرت یافتن و شناخت شیطان

یکی از عوامل اصلی سقوط انسان و سیه روزی او، افتادن به دام های ناپیدای شیطان است و ذکر حق به انسان بصیرتی می دهد که وسوسه های پنهان و دام های ناپیدای شیطان را به سهولت بشناسد و در دام او نیفتد.

6- بخشش گناهان

از آثار و ثمرات اخروی یاد خداوند ، مغفرت الهی می باشد که شامل حال یادکنندگان خدا می گردد و اضافه بر آن ، خداوند وعده اجر و پاداش بزرگ نیز به ایشان داده است.

7- حکمت و علم

یکی دیگر از ثمرات ذکر ، پختگی عقل و کمال و حکمت است. ذکر باعث فروزان شدن قوه ادراک انسان و جوشش فکر و اندیشه می شود. جان فرد شایستگی این را پیدا می کند که منعکس کننده حقایق غیبی در خود گردد و خداوند به اندیشه و عقل این افراد مدد رساند.

کلید واژه ها : ذکر خدا، اسمای الهی ، روشنی دل ، خشیت و ترس از خدا، حکمت علم ، ذکر عام

اسماعیل نساجی زورآدرس مطلب : نشریه مکتب اسلام ، سال 43 ، شماره يك ، فروردین 82